

Juhász László

Múlt a jövőben – Szállodaipar, szállodaoktatás fejlődése és szerepe a felsőoktatásban

Past in the Future – Hospitality, development of the higher education of hospitality

Összefoglalás

Szerző felvetése arra irányul, hogy egy adott téma szemszögéből elemezze, hogy milyen kihívások, erőfeszítő cselekvések állnak a társadalom és a felsőoktatás kettős halmaza előtt az elkövetkező években. Múlt a jövőben, tradíció és megújulás a turizmusban és vendéglátásban felvetése két téma elemzését sugallta a szerzőnek: a szállodaipar fejlődését és a felsőfokú szállodaoktatás fejlődését.

Első rész cél, a szállodaipar hazai fejlődésének történeti áttekintése 1960-2011 időszakra a kereslet és kínálat alakulásának rövid elemzésével.

Második rész cél, a felsőoktatásban a turizmus – vendéglátás és ezen belül a szállodaoktatás fejlődési szakaszait mutatja be a szerző. Kiemelve a KVIF és BGF-KVIK fejlődési szakaszait és Dr. Csizmadia László (1937) szerepét a szállodaoktatás akadémiai szintre emelésében.

Szerző felvetése, hogy a hazai szállodaipar keresletének és kínálatának alakulása és a hazai felsőfokú szállodaoktatás fejlődése között összefüggés mutatható ki. Az esszé elsődleges célja a KVIK szállodai-tantárgyak felsőoktatási helyzetének bemutatása a szállodák eltérő piaci fejlődési szakaszaiban.

Első rész cél, a szállodaipar hazai fejlődésének történeti áttekintése 1960-

Summary

The author proposes to provide an analysis of the challenges and strenuous efforts society and higher education have to face in the years ahead, by focussing on a particular topic. Working with the concept of 'past in the future' or 'tradition and renewal in tourism and hospitality' prompted the author to explore two areas: the development of the hotel industry and the development of the teaching of hotel management in higher education. The paper is defined by two main objectives. On the one hand, it gives a historical overview of the evolution of the hotel industry in Hungary through a brief presentation of the changes in supply and demand during the period 1960-2011. On the other hand, an attempt is made at describing the developmental stages of the teaching of hotel management within the broader context of tourism and catering programmes in higher education, highlighting developmental phases in the history of the former College of Commerce, Catering and Tourism and of BBS CCCT, as well as emphasising the role of Dr László Csizmadia (1937-) in elevating hotel management studies to an academic level

2011 időszakban, kereslet és kínálat alakulásának rövid elemzésével. Indoklásra kerülnek azok a releváns lépcsőfokok, amelyek hatással voltak a jelenlegi piaci helyzet kialakulására. A hosszú távú elemzéshez használt diagramban nagyon jól kimutathatók azok az évek, amelyek kiemelkedő hatással voltak a hazai szállodaipar fejlődésére és ezzel a szakaszok kialakítására.

Második rész cél, a turizmus – vendéglátás felsőoktatás és ezen belül a szállodaoktatás fejlődési szakaszainak bemutatása. A fejezet kiemeli a KVIF fejlődési szakaszait 1963 – 2011 időszakban, és Dr. Csizmadia László (1937) szerepét a turisztikai és ezen belül a szállodai-tantárgyak oktatásának akadémiai szintre emelésben.

Kihívások 2013-2020, a kihívás nem lehet jó és nem lehet rossz, de kemény próbára tesz, hogy elérjük céljainkat. Az ember tér és időérzékét elveszítve egy számára örömet és kihívást jelentő tevékenységbe belefeledkezik és ez számára boldogságérzést okoz, ez a koncepcionális szint a vezetésben és az "Agapé szint a szeretetben" (Coelho, 1987) és ez jeleníti meg a kihívást.¹ Öt szó kihívás, múlt a jövőben, tradíció és megújulás – jellemző és kifejező a szállodaiparra és a turizmusra. A szállodák évezredekkel ezelőtt is jelen voltak a múltban és a kihívásokat (mint evocatio és nem provocatio) (Tudományos és Köznyelvi Szavak Magyar Értelmező Szótára 2011)² felismerve képesek voltak megújulni, specializálódni és ezzel hagyományokat áthozni a múltból a jövőbe. A szakma és

az oktatás együttes felelőssége, hogy a múlt értékeit, a tradíciókat tovább adja a jelennek és ezzel teljesítse egyik kihívását, hogy a múlt jelen legyen a jövőben.

Hazai szállodaipar evolúciós fejlődésének szakaszai

Szerves fejlődés³ első szakasz kezdetét vegyük az 1789-es évektől, a modernkor kezdetétől, 1950-ig az államosításig. A modernkor előtti időkben is jelen volt a szálláshely szolgáltatás hazánk területén, már az ókorban is. Az első evolúciós (Magyar Értelmező Kéziszótár, 1987)⁴ fejlődési szakaszt felváltotta az állami irányítású fejlődési szakasz 1950-től a rendszerváltásig 1989-ig. A második szerves fejlődési szakaszt 1989-től számítjuk és tart napjainkban is. A diakép jól szemlélteti az irányított fejlődés küszöbeit és azok időpontjait. A "Motelprogram" időszakát, a "Vadászati Világkiállítás" hatását és végül az "Osztrák hitel programot". A hazai irányított fejlődés végének első jele a "GT" (Gazdasági Törvény, 1988)⁵ megalakítása volt és végül az utolsó lépcső a "Privatizációs korszak".

¹ Három Görög szó a szeretetre, Paulo Coelho, Zarándoklat 1987. A szerző összekapcsolja a szeretet szintjeit, Eros, Philos, Agape és a vezetővé válás szintjeit technikai, befolyásoló, koncepcióalkotó.

² Evocatio az idéző kihívást jelenti, míg a provocatio a felbujtó kihívást jelenti.

³ A szervezetek evolúciós fejlődési elmélete szerint az egyszerűszervezet a fejlődés során óhatatlanul funkcionális bürokratikus szervezetté alakulnak, majd további fejlődés során divízió rendszerű szervezetté.

⁴ Evolúció magasabb rendű szervezetek kialakulása alacsonyabb rendű szervezetekből. Szállodaiparban a családi-szállodák és vagy önálló-szállodák (egyszerű szervezetek) szállodalánc vállalatokká fejlődnek.

⁵ GT. Gazdasági Törvény, amely alapjaiban változtatta meg a vállalatról és tulajdonjogról alkotott képet. Az állami és szövetkezi tulajdont felváltotta az Rt, KFT, Bt és Közös vállalat fogalma. A GT megjelenését a szerző a Duna Gate hatásával teszi egyenlővé. A Gt szerepét 2014. március 15-től a PTK veszi át.

1. ábra
 “Magyarországi szállodaipar szerveetlen, állami irányítású fejlődési szakasza.”
 Szerző saját szerkesztése 1995

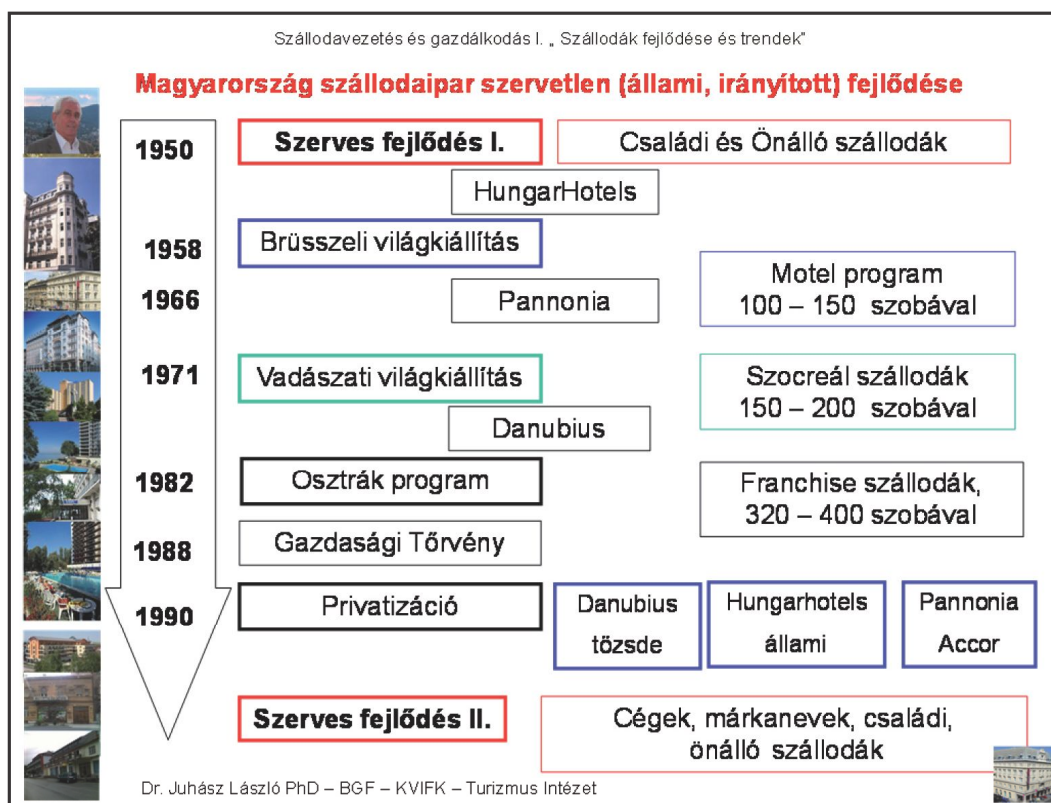

Figure 1.
 “State-led development period of Hungarian Hotel Industry”
 Edited by the Author 1995

A szerves fejlődés második szakasza 1989 után kezdődött és még sokáig tarthat. A piaci fejlődés hatására, már nemzetközi szállodavállalatok szállodái nyíltak meg Magyarországon. Családi-szállodák és önálló-szállodák nyitnak évről évre, kevesebb szobaszámmal, mint az irányított fejlődési szakaszban ezért csökken a hazai szállodák átlagos üzemmérete. Az elő-privatizáció során a szállodavállalatok éttermeinek és kisebb szállodáinak megvásárlásra biztosított kedvezményes lehetőséget az állam, mint tulajdonos, ezzel erősítendő

a magántulajdon szerepét és a polgárisodást.

Az állami irányítású fejlődési szakasz jellemzője, hogy a minden tulajdon állami tulajdon volt.⁶ A szállodavállalatok használati joggal rendelkeztek és ez alapján üzemeltették a szállodákat és az éttermi egységeket. A fejlesztések állami döntésen alapultak és állami beruházások voltak. Nem volt, illetve csak nagyon kevés volt a magántulajdon.⁷ Az első családi-szálloda, magántulajdonú szálloda 1983-ban nyitott meg. (Hotel Victoria 2011)⁸ Az állami irányítású

⁶ Az állami tulajdon mellett csak a szövetkezeti tulajdon jelent meg, még az önkormányzatnak (tanács) sem volt tulajdona.

⁷ Egy – egy cipész, bőrdíszműves, kötődés, lángossütő, fagyaltárusítás lehetett magántulajdonban, de ezek is csak jellemzően 1968 “Új gazdasági mechanizmus” után. Idővel évről évre nőtt a lehetőség a magántulajdonú kisvállalkozások alakulására.

⁸ Hotel Victoria Budapest. Forrás: <http://www.victoria.hu/>.

szakasz jellemzője a szakaszos, lépcsős építkezés. Amikor valami ok adódott, akkor épült 5-10 szálloda, majd éveken keresztül csak egy – egy szálloda épült. Az állami irányítás és az állami tulajdon jellemzője, hogy a szervezetek üzemeltetése során nem vagy csak nagyon kis mértékben foglalkoznak az innovációval és fejlesztésekkel. A megtermelt eredményeket felélte a rendszer vagy más területeken tartotta fontosnak a beruházásokat a szocialista állam. A vállalatok nem rendelkeztek teljes mértékben a megtermelt eredménnyel. A szerző röviden áttekinti az "Állami irányítású fejlődési szakasz" öt évtizedét.

1950-es évek, a II. Világháborút követően az összes magyarországi szálláshely szolgáltató létesítményt és vendéglátóhelyet államosították. A budapesti szállodák üzemeltetésére létrehozták az Első Magyar Szálloda Vállalatot, a HungarHotels jogelődjét, szállodái voltak például a Gellért, Royal, Béke, Duna, Margitsziget, Metropol, Nemzeti, Palace, Park szálloda, a legtöbb budapesti szálloda. Létrehozták az "Éttermi és Büfé Vállalatot" majd minden budapesti vendéglátóhely üzemeltetésére, ez volt a Pannónia Szálloda és Vendéglátó Vállalat illetve a Pannónia Hotels majd

Pannónia Hotels Rt. jogelődje.⁹ A turizmus, szállodaipar és vendéglátás együttesen a belkereskedelmhez tartozott. 1950 végére minden kisebb – nagyobb családi-szálloda és önálló-szálloda, mint például a Gellért, a Royal, a Béke vagy a Nemzeti az első Magyar Szállodavállalat kezelésébe került. Minden étterem és büfé az Éttermi és Büfé Vállalat kezelésébe került. A tulajdon jog állami volt, csak a használati jog került a szocialista vállalatokhoz. A tulajdon jog és használatának szétválasztása csak később került rendezésre. Például, a privatizációval (Pannónia 1990).¹⁰

A hazai kereslet és kínálat alakulását jól szemlélteti a következő dia, két jól elhatárolható szakaszt különböztetünk meg. A keresleti és kínálati piac szakaszait. A keresleti piac 30 éves időszaka sok szakember életét "aranyozta be". Pontosán mutatja a diagram a váltás évét, hogy 1990-től már a kínálat növekedése volt mindig magasabb a keresletnél. Ezt a versenyhátrányt nem volt képes ledolgozni a szállodaipar. A kínálati piac már 21 éve tartja magát. A kezdeti időszakban az 1990-es évek elején sok tulajdonos, szállodaigazgató, értékesítési igazgató nehezen kezelte a piac változását keresletiről - kínálatira.

⁹ Több regionális, megyei és kerületi vendéglátó vállalat is alakult.

¹⁰ Pannónia Hotels Privatisation Memorandum 1990 Budapest, Pannónia 1990, Pannónia Hotels, Privatisation Information Book, Pannónia Hotels, Budapest.

2. ábra
 "Magyarországi kereslet és kínálat alakulása 1960-2011"
 Szerző szerkesztése KSH és KVIK adatok felhasználásával 2012.

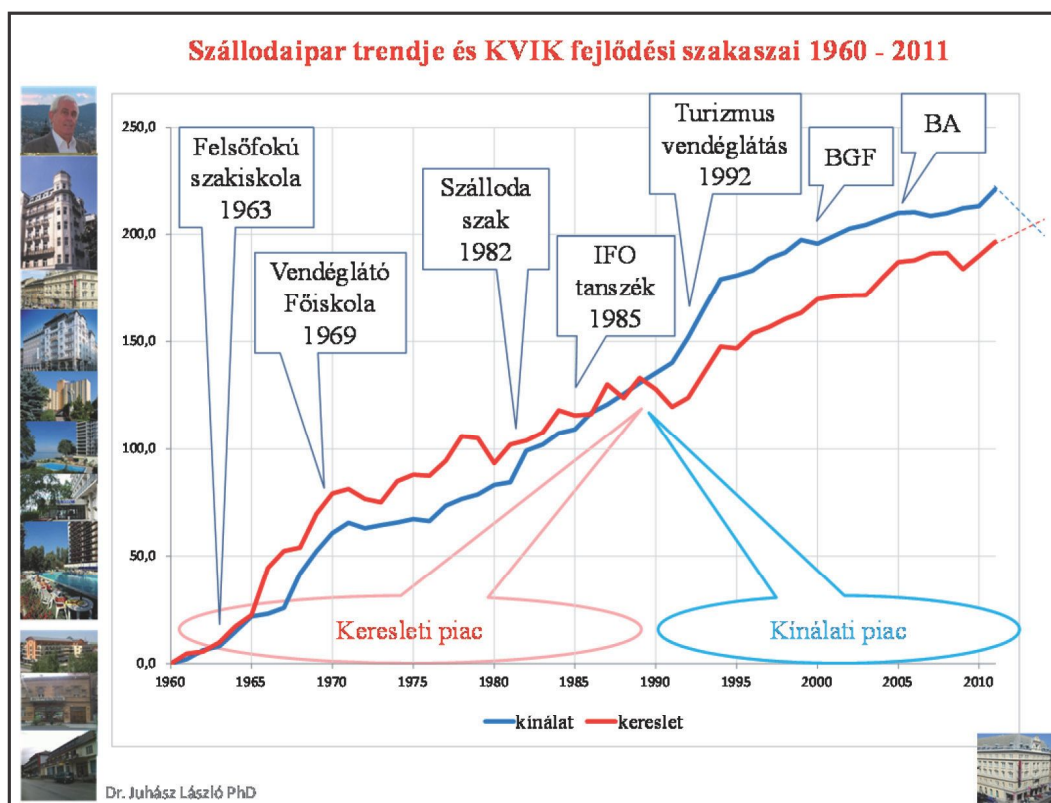

Figure 2.
 "Hungary, supply and demand trends from 1960 to 2011"
 Author and edit using CSO data CCCT 2012

1960-as évek, az első nagyobb változást a Brüsszelben rendezett Világkiállítás jelentette (1958). Ezen részt vettek a hazai belkereskedelem vezetői és képviselői és ekkor lett egyértelmű, hogy a turizmus¹¹ fontos szektor lehet. A könnyűszerkezetes építészet "Motel" rendszer licencét megvásárolta az állam. A faelemekből építhető "Motel" szállodák egységesített bővíthető panel elemekből álltak. Ezekből épültek fel a motelek Balatonon (Siófok, Zamárdi, Szántod, Balaton-Mária, Tihany, Balatonföldvár) és a Velencei-tónál az "Agárd Motel". A turizmus fejlődésének hatására döntés született Siófokon a szállodasor (négy 138 szobás szálloda-épület) és Balatonfüreden a Marina és

Annabella, valamint az Aurora szállodák és a budapesti Intercontinental felépítésére. Ez a fejlesztési lépcső, nagymértékben növelte Budapest és Balaton megismerését az osztrák és német piacon. Az egyetlen utazási iroda az IBUSZ volt. Az IBUSZ bérleti szerződéssel rendelkezett a legtöbb balatoni szálloda szobáira. A sikeres program hatására a korábbi "Éttermi és Büfé Vállalat" is részesült a szállodafejlesztésekből és így az új nevet vette fel és Pannónia Szálloda és Éttermi Vállalat lett 1966-ban. Turizmus fejlesztésének fő okai a deviza illetve valuta bevételek növelése, a külkereskedelmi mérleg és exportjavítása, valamint a szocialista rendszer életképességének bemutatása volt.

⁹ Abban az időben és egészen 1990-ig az idegenforgalom volt a turizmus elfogadott megnevezése.

Kereslet, két évben is, 1966-ban és '69-ben növekedett meghatározóan 22 és 19 százalékkal. Keresletnövekedés ebben a dekádban átlagosan hét százalék volt.

Kínálat, a növekedés átlagosan öt százalék. Ez két százalékponttal alacsonyabb a keresletnövekedésnél. Ezzel biztosan tartotta a szállodaipar a keresleti piacot, sőt a második öt évben (1966-1970) a kereslet 41%-kal növekedett. Az okok az 1958 évi Brüsszelben tartott Világkiállításra¹² vezethetők vissza, illetve az 1968 évi Újgazdasági Mechanizmus hatása nagymértékben segítette a nemzetközi nyitást.

Felsőfokú szakoktatás elindítása 1963-ban, ebben a turizmus számára igen kedvező időszakban alakult meg a szakmunkásképzésből kiemelkedve. Majd az Főiskola nevét és elismertségét megalapozó "Vendéglátó Főiskola" ebben a dekádban, 1969-ben ala-

kult meg. Már ebben az időszakban is megjelent a szállodai ismeretek oktatása Rózsashegyi György Royal Hotel és Gundel Ferenc Nemzeti Szálloda igazgatói és szakemberei oktatták a szállodai alapismereteket. Dr. Csizmadia László 1968-ban csatlakozott a főiskolához és akkor kezdett oktatni vendéglátás szakismereteket.¹³

1970-es évek, a második nagy fejlődési lépcső 1971-ben volt, amikor megrendezték a Vadászati Világkiállítást Budapesten, illetve Magyarországon. Ezt megelőzően hat évig nem volt komolyabb szállodai fejlesztés.

Kínálat, a Vadászati Világkiállítás évében nyitott majdnem az összes szocreál stílusban épült szálloda, Wien (Kelenföld), Volga (Ibis Váci út),¹⁴ Balatonon több szálloda, Keszthelyen, Hévízen, Visegrádon a Silvanus, Dobogókőn a Nimród szálloda és Szekszárdon a Gemenc Hotel.

¹²A szerző 1966-os években dolgozott abban a Gresham Kávéházban, ahol a Világkiállításra kint volt Herendi porcelánborítású háromkaros kávéfőző gépet használtak.

¹³Vendéglátás szakismeret alapvetően vállalati szintű gazdálkodás ismeret volt, mert minden étterem egy vendéglátó vállalathoz tartozott.

¹⁴Negyvenegy év után, 2012 évben lebontásra került.

3. ábra
Magyarország kereslet és kínálat alakulása és szállodai tárgyak oktatói.
Szerző szerkesztése 2012.

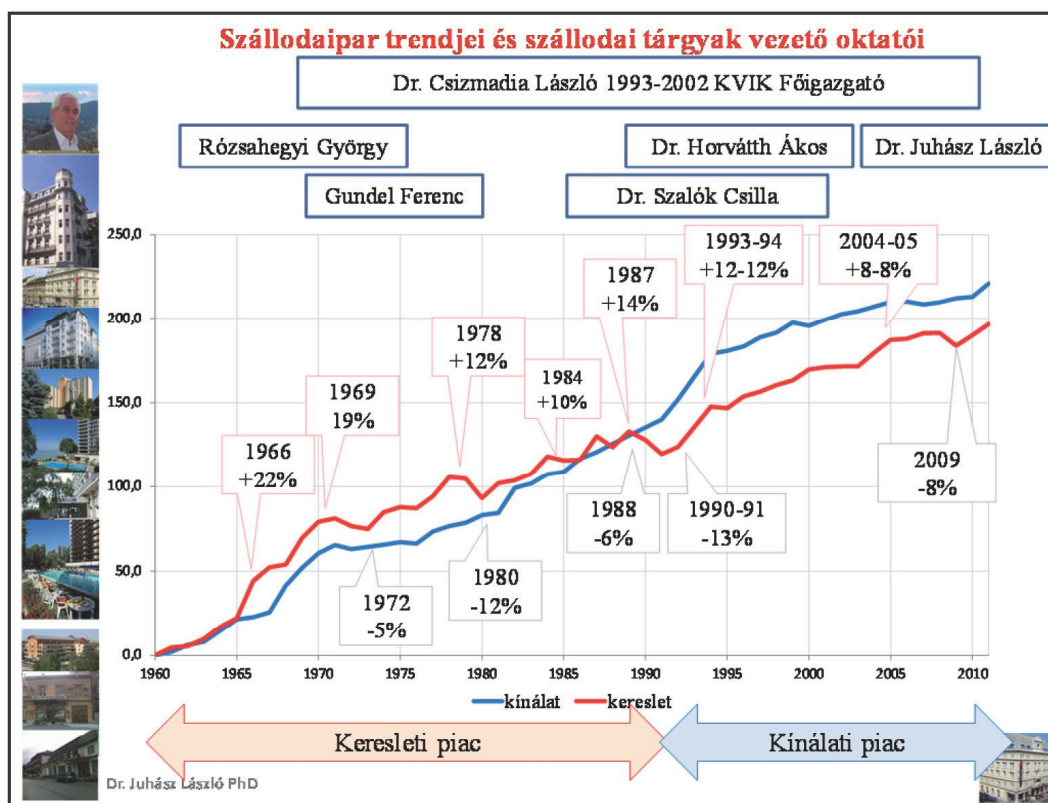

Figure 3.
"Supply and demand evolution of Hungarian Hotel Industry 1960-2011."
Edited by the Author 2012

A Danubius Hotels¹⁵ szállodavállalat ebben az időszakban alakult meg. Jellemző, hogy a köztes időszakokban nem épült szálloda hazánkban. Átlagosan 3% volt a kínálatnövekedés, 1976-ben a Hilton (Hilton 2011)¹⁶ nyitása évében a növekedés 7% volt, különben minden évben egy-két százalék. A margitszigeti Termál Hotel 1979-ben nyitott meg. (Danubius 2011)¹⁷ A dia egyértelműen rámutat a keresleti és kínálati piaci váltásának évére és a szállodai tantárgyak oktatóinak váltásaira. Kiemelve azt a

tényt, hogy Dr. Csizmadia László átvette a tárgy oktatását, de előtte a Nemzeti Szállodában kiegészítő tanulmányokat folytatott. Keresletnövekedés háromszor volt a 10% közelében vagy annál magasabban. Tíz év alatt egyszer volt 12%-os keresletnövekedés (1978) és kétszer 10%-os (1970 és 1974) években. A dekádban a kereslet átlagos növekedési üteme csökkent az előző időszakhoz képest három százalékponttal, de így is elérte az átlagos 4%-ot. Legmagasabb csökkenés a dekádban

¹⁵ Danubius Hotels 2012 évben ünnepelte 40 éves születésnapját, például a Budapest Hotel 1967-ben nyitott. Forrás: http://www.danubiushotels.hu/sajtoszoba/magyarorszag/budapest/hotel_budapest/danubius_hotel_budapest_sajtokozlomeny.

¹⁶ Forrás: http://www.danubiushotels.hu/sajtoszoba/magyarorszag/budapest/hilton_budapest?sid=o3s2q96jr579o3qfd82s513ap1.

¹⁷ Forrás: http://www.danubiushotels.hu/sajtoszoba/magyarorszag/budapest/danubius_health_spa_resort_margitsziget/danubius_hotels_margitsziget.

-5% volt 1972-ben, ez egyértelműen az első olajválság hatása. Volt a dekádban egyszer egy nagyobb növekedés 1978-ban 12%, aminek az okát a szerző az osztrák, finn, svéd és máltai vízum eltörlésével magyarázza. Ebben az évben vezették be az általános forgalmi adót, de ez nem indokol 12%-os vendégéjszaka növekedést. A Vadászati Világkiállítás ellentmondásos, mert csak 2%-kal nőtt 1971-ben a kereslet, igaz előtte két évben 16%-kal illetve 10%-kal a keresletnövekedés. 1977-ben, a Hilton nyitás évében a kereslet 7%-kal növekedett.

KVIF: a hetvenes évek közepétől kereskedelmi, vendéglátóipari és idegenforgalmi gazdasági szaktanárképzés indult. Rózsahegyi György, Gundel Ferenc mellett Dr. Csizmadia László is tanítja a szállodai alapismereteket.¹⁸

1980-es évek, harmadik kiemelkedő fejlődési szakasz a franchise illetve osztrák hitel korszaka.

Keresletalakulás: a dekádban két alkalommal volt kiemelkedő¹⁹ keresletnövekedés, 1984-ben (10%) és 1987-ben (14%) (KSH 2011)²⁰. Az osztrák hitel szállodáinak piaci elismertsége és Budapest Világörökségi helyszíneinek elfogadása adták a lehetőséget a növekedésre. Ugyanakkor 1980-ban (-12%) és 1988-ban (-6%) volt a csökkenés. Az évtizedben az átlagos keresletnövekedés 3%-os volt.

Kínálatalakulás: 1982-re készültek el az Osztrák Hitel Program keretében meg-

valósult szállodai és turisztikai beruházások. Ausztria és Magyarország hitelszerződésének értelmében a stagnáló osztrák építőipari vállalatok, osztrák bankok hiteleiből Magyarországon építenek kizárólag turisztikai célú létesítményeket. A hitelt Magyarország vette fel igen kedvező kamattal. Ekkor nyitott meg a Buda Penta Hotel franchise szerződéssel, ma Mercure Buda, az Atrium Hyatt Hotel franchise szerződéssel, osztott Malév – Pannonia, ötven – ötven százalékos tulajdonjoggal és Pannonia Hotels üzemeltetéssel, a szálloda ma a Sofitel²¹ nevet viseli. A Novotel Congress, Kongresszusi központ, a Forum Hotel, a mai Intercontinental, a Ferihegyi repülőtér II. és több határátkelő, például Hegyeshalom került megépítésre vagy felújításra. Kiemelkedő színvonalas és nagyléptékű fejlődési pontja volt ez a hazai turizmusnak és különösen a szállodaiparnak. A jól sikerült program nagymértékben hozzájárult a nemzeti turizmus fejlődéséhez és annak nemzetközi elismeréséhez. 1982-ben került több kiemelkedő márkanév hazánkba névhasználati szerződéssel, Hyatt, Novotel, Penta, Forum és a Ramada. A nemzetközi szállodaláncok a névhasználati szerződés keretein belül nem csak a hazai, hanem a nemzetközi elismertséget biztosították. A dekádban 5%-os átlagos növekedés volt. Az 1982 évi szállodanyitások 15%-kal növelték a kínálatot.

¹⁸ Forrás: KVIF 2011, <http://www.bgf.hu/kvik/AKARROL/AKARTORTENETE>, A szerző 1976-1980 közt volt a Főiskola hallgatója.

¹⁹ 10% feletti a növekedés.

²⁰ KSH 2011 kereskedelmi szálláshelyek alakulása gyorsjelentés.

²¹ Azóta már volt Sofitel Budapest Dorottya, majd Sofitel Budapest Chain Bridge.

4. ábra
 Szállodaipar piacának versenyelőnyös és versenyhátrányos dekádja 1960-2011
 Szerző szerkesztése KSH adatok felhasználásával 2012

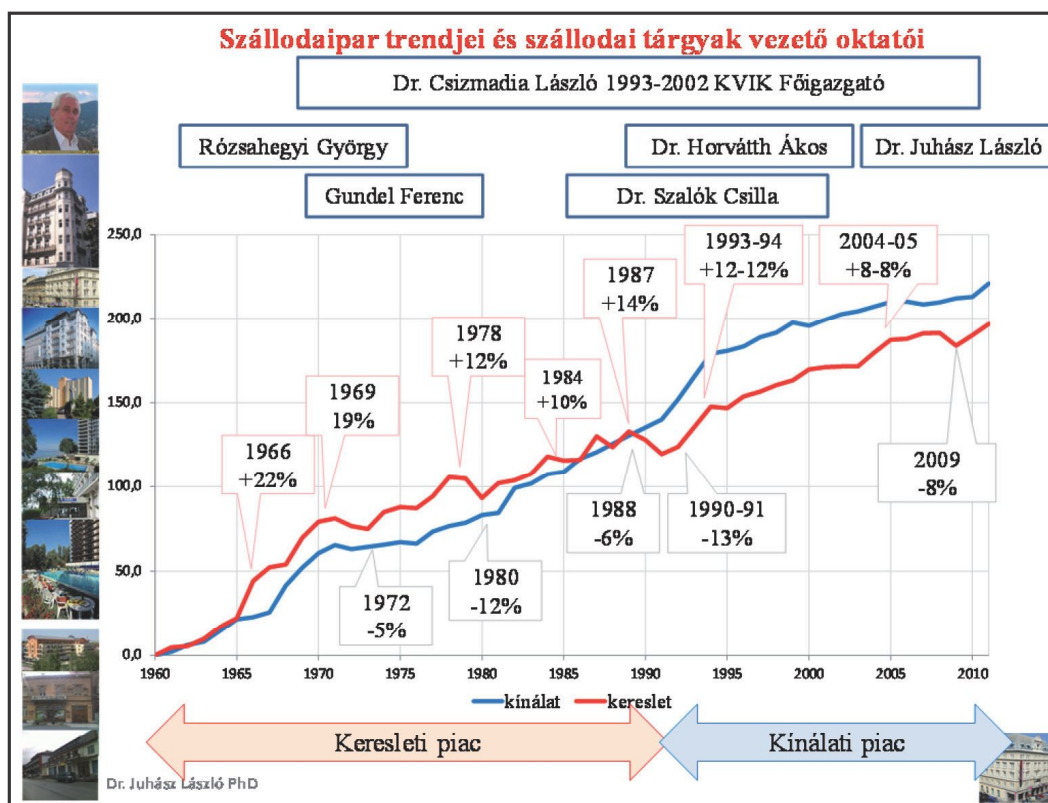

Figure 4.
 "Competitive advantages and disadvantage decades of Hungarian Hotel Industry 1960-2012.
 Edited by the Author using CSO data

Ezekben az években nagymértékben erősödött a hazai turizmus elismertsége, köszönhetően részben a franchise partnereknek. A versenyhátrány két százalékpontos, ennyivel növekedett gyorsabban a kínálat a keresletnél. Ebben a dekádban már kismértékben – mínusz két százalékponttal – elkezdődött a keresleti piac kínálati piaccá alakulása. A dia jól szemlélteti, a keresletalakulás hektikuságát. A 2009 évi csökkenés (-8%) mellett már 1990 (-12%) és 1980 (-10%) években is volt tíz százalékot meghaladó csökkenés, szállodai csődök nélkül. KVIK, vendéglátás és szálloda szakok megalakultak 1982-ben, a hallgatói lét-

szám 60 illetve 100 fő volt.²² Három év múlva 1985-ben megalakul az idegenforgalmi tanszék két fő oktatói létszámmal. (KVIK 2011)²³ Dr. Szalók Csilla elkezdte a szálloda tantárgy oktatását és ezzel a szállodai alapismeret oktatás és szállodagazdálkodás elkezdett szétválni. Szállodai alapismeret tárgy a tevékenységekre és felszereltségre terjedt ki. A gazdálkodás a vállalatgazdálkodás tárgy keretéből alakult ki és egyértelműen a mikro gazdálkodást helyezte fókuszba. A dekád következő nagy változása, az 1988-ban elfogadott Társasági Törvény hatására indult el a privatizáció. A jogszabályok addig nem ismerték el a gazdálkodás

²² A mai alapszintű nappali oktatásra magyar, angol, német 700 hallgató került felvételre.

²³ Dr. Csizmadia László és Dr. Szalók Csilla.

társasági formáit, csak az állami vállalatokat és a szövetkezeteket.

Tanszálloda: mérföldkő volt, hogy a hallgatók szakmai gyakorlatának helyszíne az "Erzsébet Hotel Tanszálloda" lett. A hallgatói létszám lehetővé tette, hogy egy szálloda legyen a kiemelt gyakorlati hely. Több főiskolának van tanszállodája (Szolnok – Liget, Győr – Famulus, Eger – Junior, Gyöngyös – Opál, közoktatásban Gyomaendrőd, Kaposvár, Békés). A tanszálloda előnyei az oktatásban egyértelműek és vitathatatlanok. Csizmadia László kinevezése után két évvel volt tanszállodája az oktatásnak. Az Erzsébet Hotel 1987 – 1992 években volt tanszálloda, majd a Páva Hotel 1996 – 1998 közt. Azóta nincs a Főiskolának Tanszállodája, annak a Főiskolának, ahol a turizmus, szálloda és vendéglátás felsőfokú oktatását hazai és nemzetközi²⁴ szinten is elismerik. A szakma keresi a KVIK hallgatóit, rendszeres toborzásokat tartanak, hogy minél több gyakornoka legyen egy – egy országnak²⁵, vállalatnak vagy szállodának. Ez az időszak a bizonyítéka, hogy a szakma és szolgáltatás menedzsment oktatásának és gyakorlásának kiteljesedése nem lehetséges innovatív és a kihívásokat felismerő vállalkozóvezetés nélkül.

1990-es évek a privatizáció és kínálati piac kialakulásának korszaka, a privatizációs időszak alatt a szállodacsoportok portfóliója nagyon letisztult, a kisebb vidéki szállodákat hazai kisbefektetőknek adta el a Magyar Állam nevében az Állami Vagyonügynökség. A vállalatok éttermeit az Első Privatizációs Törvény szerint értékesítették. Az akkori bérlőknek és szabadkasszás üzletvezetőknek elővásárlási joguk volt. Az állami tulajdonú szállodavállalatok első lépésben

részvénytársaságokká alakultak. A hazai szállodaipar újra az organikus fejlődés szakaszába lépett 1990-től.

Keresletalakulása: a balkáni háború 1990 és 1991 években nyolc és öt, összesen 13 százalékkal csökkentette a keresletet.²⁶ Ezt követően két meghatározó növekedés volt, 1993 és 1994-ben, mindkét évben 12% és 1996-ban egy átlagos növekedés, 7%. Az évtized első éveit hozták meg Magyarország szállodaiparának azt a piaci változást, amikor a keresletből kínálati lett a piac.

Kínálatalakulás: az első változás a kínálati oldal összetételét és számát változtatta meg. Vállalati és szakszervezeti üdülőket zártzálláshely szolgáltatásból átsorolták a kereskedelmi szálláshely szolgáltatásba. Ez azt jelentette, hogy az addig csak vállalati dolgozókat vagy szakszervezeti tagokat fogadó üdülők kereskedelmi szállodaként üzemeltek, úgy hogy az első időszakban a vállalatok és szakszervezetek üzemeltetési költségtérítést adtak a szállodáiknak. Részlegesen és elvétve, de még napjainkban is előfordul ez a gyakorlat. Főleg kiemelt üdülő körzetekben lévő vállalati és szakszervezeti üdülők átsorolása ebben az évtizedben megnövelte a kínálatot. A kínálatnövekedés 1993-94-95 években összesen 39% volt. Az elmúlt ötven évben (1960-2010) évente átlagosan 14 szállodát nyitottak meg. Az állami irányítású szakaszban 1960-1989 évente három szálloda nyitott. A rendszerváltás első öt évében (1990-1995) évente átlagosan 48 szálloda került regisztrálásra. Az elmúlt tíz évben (2000-2010) átlagosan 12 szálloda nyílt meg évente. A számok érzékeltetik a piaci változás intenzitását a '90-es évek elején. A piacváltozást erősítette, a volt szocialista országok igen nagyszámú csoportos uta-

²⁴ A Turizmus oktatása már harmadszor kapta meg a nemzetközi Institute of Hospitality szakmai oktatás akkreditálását.

²⁵ Amerikai Egyesült Államok, Ciprus, Görögország, Thaiföld, Kína a kiemelt országok, de vannak hallgatók Új-Zélandi és Izlandi szállodákban is.

²⁶ Az öt évvel korábbi 1986 évi szintre csökkent 7.100.000 vendégéjszakára. KSH 2012, KSH jelentés 4.4. Idegenforgalom1960. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_oga001.html -.Olvasva 2012. május 28.

zásainak elmaradása. E kettő környezeti tényező változása értékelte fel a piaci-gazdálkodás²⁷ jelentőségét hazánkban. Az 1990-es évek elején a szerző által vizsgált szállodai és turisztikai cégek még az eredményességet tartották a legfőbb sikerüknek és céljuknak. A stratégiai gondolkodás még nem jelent meg a vállalatok életében.²⁸ A dia mutatja, hogy egyes dekádokban mekkora volt a szállodaipar piaci előnye, hátránya. Két dekádban, 1980-as években (-2), de valóban az 1990-es (-4) években alakult ki a piaci versenyhátrány.

KVIK: a turizmus és vendéglátás oktatása 1992-ben szétvált, a szakon 60 hallgató tanult, és volt további 20 nappali és 20 levelező hallgató. A Páva Hotel 1996 – 1998-ig a tanszállodája volt a főiskolának. Sajnos nem sikerült a felsőoktatás vezető turisztikai főiskolájának szert tenni egy tanszállodára, ahol a hallgatók az oktatás szerves részeként gyakorolhatnak és megismerhetik a szállodával szemben támasztott engedélyezési és működési elvárásokat. A szállodavezetés tárgy oktatását Dr. Horváth Ákos erősíti ebben az időszakban, aki a gazdálkodási szemléletet helyezi előtérbe, az egyik szállodavállalat gazdasági igazgatója volt, amikor oktatni kezdett.

Dr. Csizmadia László 1991-1993 években Főigazgató helyettes és 1993-2002 közt Főigazgató. A nemzetközi kapcsolatok erősödése és turizmus – vendéglátás szakok kialakítása jellemzi ezt a korszakot. 1992 évben indult az angol nyelvű oktatás 30 fős hallgató létszámmal.²⁹

2000-es évek, keresletalakulásban biztató kezdet, de ebben az évtizedben nem volt egyetlen évben tíz százalékos

feletti a növekedés. Az Európai Unióhoz csatlakozás évében (2004) +8% volt és a légtér liberalizáció évében (2005) újabb +8% növekedést volt a vendégéjszákák számában. Ez volt a biztató kezdet. Keresletcsökkenés csak 2009 évben volt -8%, a "válság"³⁰ hatására. A dekádban az átlagos keresletnövekedés két százalékos volt. Az öt dekádból itt a legalacsonyabb a keresletnövekedési ütem.

Kínálatalakulás: a szerves piaci fejlődés hatására a kínálat kiegyensúlyozottan növekedett átlagosan egy százalékkal, évente 17 szállodanyitással. Ebben a dekádban javult a piaci versenyhelyzet egy százalékponttal. Utoljára hatvanas években volt két százalékpontos a piaci előny és a hetvenes években egy százalékpont.

KVIK: az évtized elején, 2000 évben megalakult a BGF. A Bolognai Rendszer bevezetése 2005-ben volt. A szállodaoktatásban Dr. Szalók Csilla gazdaság orientáltságát tovább vitte Horváth Ákos.³¹ Majd a cikk szerzője kapott felkérést a szállodai tantárgyak koordinációjára. Határozottan elvált az alapismeret, a szállodaüzlet vezetés (Room Division Management), Szállodai vendéglátás vezetés és a Szállodavezetés és gazdálkodás két féléves tantárggyal. A vezetés és gazdálkodás az értékesítéstől az eredmény-kimutatásig felöleli a gazdálkodás esszenciális területeit. A főiskola Turizmus – Vendéglátás szakiránya töretlenül tartja vezető szerepét a felsőoktatásban. Dr. Csizmadia László 2002-ig volt Főigazgató. A Főiskolai Kar elsőszámú vezetője a Dékán lett és az integráció sok előnye mellett megjelentek kimutatható hátrányok, amelyek nem engedtek teret

²⁷ Piaci-gazdálkodás a szerző értelmezésben a vendég érkezése előtti gazdálkodási ciklus tevékenységeit foglalja magába (Market Management). Dr. Juhász László Szállodavezetés integrációja 2010.

²⁸ Dr. Juhász László 1990. Magyarországi idegenforgalom és szállodaipar sikertényezői, 1990, Budapest 176 oldal, BKE IMC Kutatási disszertáció.

²⁹ Az elmúlt években rendszeresen 150-160 hallgató kerül felvételre, erre a képzésre.

³⁰ A 2008 évben a kereslet stagnált (0%), 2009 évi csökkenés 9% volt, 2010-ben 6% növekedés volt. A balkáni háború két éveiben (1990-91) a csökkenés szintén 13% volt és 1980-ban is 12% volt a csökkenés ez volt a legnagyobb éves keresletcsökkenés közel sem volt akkora negatív hatása, mint az 2009 évi -8%-os csökkenésnek.

³¹ Horváth Ákos elhunyt 2004 évben.

a (turizmus – vendéglátás – szálloda) szak töretlen fejlődésének.

Összegzés

A hazai szállodaipar piaci egyensúlya, ötvenkét év távlatában (1960-2011) közel kiegyenlített (0,48 százalékpont) képet mutat. A keresletnövekedés (121,1%) és kínálatnövekedésben (96,6%) természetesen vannak kiemelkedő növekedési és csökkenési szakaszok. Az egyensúlyt keresleti oldalról javították a '60-as és '70-es évek és rontották a '80-as és főleg a '90-es évek. Tíz százalékot meghaladó keresletcsökkenés 1980-ban (-12%) és a 1990-91 években volt (-13%), de ekkor nem voltak szállodai csőd eljárások. Kisebbségi (-5%-os) volt 1972-ben és (-6%-os) csökkenés volt 1988-ban. A harmadik nagyobb csökkenés a "pénzügyi válság" időszakában elérte a mínusz nyolc, azaz -8 százalékot és ezt a csökkenést a szállodák tulajdonosai nem tudták kezelni a gazdaságpolitika és banki hozzáállás hatásai miatt és így több szálloda a bank tulajdonába került (Dr. Juhász 2009).³² Esély van arra, hogy 2012 év után a kereslet várhatóan tartja a négy százalékos keresleti ütemet, míg a kínálat növekedése megtorpan a Hotelstars EU³³ – Nemzeti Védjegy és kötelező kamarai tagság valamint a Fogyasztóvédelmi Felügyelet együttes hatékony munkásságának hatására. (Dr. Juhász 2012)³⁴

A szerző előrejelzése szerint a kereslet alakulása megmaradt az átlagos évi 4%-os szinten, de a szállodai kínálat, a szobák száma az átrendeződési időszakban csökkeni fog két év alatt legalább 10%-kal.

A turisztikai, szállodai felsőoktatás szerepét, elismertségét segítette a szakma töretlen fejlődése, a hallgatói elége-

dettség és az intézmény elismertsége. Ennek hatására alakult ki a vendéglátás felsőfokú szakoktatása (1963), majd felsőoktatása (1969) és később a szállodaszak (1982). Ehhez természetesen hozzájárult az oktatási intézmény piacorientált szolgáltatás menedzsmentje. Minden nemzetközileg elismert felsőfokú oktatási intézménynek van olyan szintű campusa és kollégiuma, amely megfelel a század elvárásainak és az oktatás elvárásainak is. A felsőoktatási intézmények büszkéek a "tanszállodájukra, éttermükre", amelyek az oktatás mellett üzemeltetnek. A Főiskola életének egyharmadában sok pozitív stratégiai változás volt Dr. Csizmadia László (1937) Főigazgatói időszakában, több mint a fennmaradó kétharmadban, köszönhető az innovatív, kihívásokat felvállaló vezetői attitűdnek. A bevezetőben említett idézés, miszerint, minden feladat kihívás a vezetőnek, igaz. Ésszerű és elfogadható vezetői kockázatok felvállalása nélkül az irányított szervezet nem képes fejlődni és megtartani versenyképességét, azt a versenyképességet, amit a Turizmus – Vendéglátás sajátos, egyedi oktatási területén elért az intézmény, és amit már több mint tizennégy intézmény átvett.³⁵ A társadalmi felelősség a hallgatók részéről töretlenül megjelenik. A hallgatók ezen a szinten felvállalták az egyéni felelősségüket. Potenciális felsőoktatási hallgatók, köszönhetően az oktatás elismertségének, előnyben részesítik a turizmus – vendéglátás oktatást, mert felismerik a szolgáltatásmenedzsment jövőképét.³⁶ A nemzetközi akkreditáció, a kötelező idegen nyelvismeret, a nemzetközi szakmai gyakorlat lehetősége és a nemzetközileg elismert oktatási anyag biztosítja a fenntartható társa-

³² Dr. Juhász László PhD, Válság menedzsment lépései a szállodaiparban 2009. Budapest.

³³ Hotelstars 2012, <http://www.hotelstars.hu/> olvasva 2012. június 13.

³⁴ Dr. Juhász László 2012, Csillagok – csillagok, szabályozott szabálytalanság a hazai szállodaiparban, Agora.

³⁵ A hazai felsőoktatásban csak hat intézmény oktat szállodai szakirányt és csak háromban több mint egy féléves a szállodai tantárgyak oktatása.

³⁶ A tercier szektorban foglalkoztatottak részaránya az rendszerváltás óta 54%-ról már kissé meghaladta a 60%-ot. Forrás: KSH adatok.

dalmi felelősség egyik részterületét. A társadalmi felelősség felismerése szükséges, hogy a turisztikai alapszolgáltatásokat egy szektorba szervezze. A szálláshely és vendéglátás "I" szektorának kiegészítése az utaztatás és rendezvényszervezés (kulturális, sport és egyéb) szolgáltatásokkal, biztosíthatja a turizmus további erősödését és elismertségét.³⁷

Hazai szállodaipar és szállodai felsőoktatás jövőképe, a turisztikai oktatás és ezen belül a turizmus – vendéglátás

– szállodaipar felsőoktatása, egyedisége miatt eltér a többi gazdasági oktatási területtől, még a szolgáltatás menedzsmentoktatástól is. Ennek felismerése egyik alapfeltétele, hogy a nemzetközi felsőoktatásba további elismertséget³⁸ érjen el a hazai turizmus felsőoktatása. A hazai és nemzetközi szállodaipar a turizmus fejlődésével együtt fenntartható gazdasági növekedési pályán van annak ellenére, hogy a hazai turizmus versenyképességi rangsora stagnált az elmúlt időszakban.³⁹

³⁷ Ebben az esetben a Turizmus Szatellit Számla kiegészítésre csak a személyi közlekedést kell konszolidálni.

³⁸ Institute of Hospitality már évtizedek óta akkreditálja az oktatást.

³⁹ The Travel and Tourism Competitiveness Report 2011. World Economic Forum Geneva Switzerland 2011, Magyarország a 38. helyezett 4,54 pontszámmal 2009 és 2011 években is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

PAULO COELHO (1987.): *Zarándoklat*
Tudományos és Köznyelvi Szavak Magyar Értelmező Szótára 2011
Magyar Értelmező Kéziszótár, 1987
Gazdasági Törvény, 1988
<http://www.victoria.hu/>
The Travel and Tourism Competitiveness Report 2011.
The Travel and Tourism Competitiveness Report 2009.
Hotelstars 2012, <http://www.hotelstars.hu/> olvasva 2012. június 13.
DR. JUHÁSZ LÁSZLÓ (2009.): *Válság menedzsment lépései a szállodaiparban*,
Budapest
DR. JUHÁSZ LÁSZLÓ (2012.): *Csillagok – csillagok, szabályozott szabálytalanság a
hazai szállodaiparban*, Agora
DR. JUHÁSZ LÁSZLÓ (1990.): *Magyarországi idegenforgalom és szállodaipar
sikertényezői*, 1990, Budapest 176 oldal, BKE IMC Kutatási disszertáció
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_oga001.html
KVIK 2011, <http://www.bgf.hu/kvik/AKARROL/AKARTORTENETE>
[http://www.danubiushotels.hu/sajtoszoba/magyarorszag/budapest/hotel_budapest/
danubius_hotel_budapest_sajtokozlemeney](http://www.danubiushotels.hu/sajtoszoba/magyarorszag/budapest/hotel_budapest/danubius_hotel_budapest_sajtokozlemeney)
[http://www.danubiushotels.hu/sajtoszoba/magyarorszag/budapest/hilton_budapest
?sid=o3s2q96jr579o3qfd82s513dp1](http://www.danubiushotels.hu/sajtoszoba/magyarorszag/budapest/hilton_budapest?sid=o3s2q96jr579o3qfd82s513dp1)
[http://www.danubiushotels.hu/sajtoszoba/magyarorszag/budapest/danubius_
health_spa_resort_margitsziget/danubius_hotels_margitsziget](http://www.danubiushotels.hu/sajtoszoba/magyarorszag/budapest/danubius_health_spa_resort_margitsziget/danubius_hotels_margitsziget)
Pannonia Hotels Privatisation Memorandum 1990 Budapest.
Privatization Information Book, Pannonia Hotels, Budapest 1990, Budapest

SZERZŐ (AUTHOR)

DR. JUHÁSZ LÁSZLÓ
Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar
Turizmus Intézeti Tanszék
juhasz.laszlo@kvifk.bgf.hu